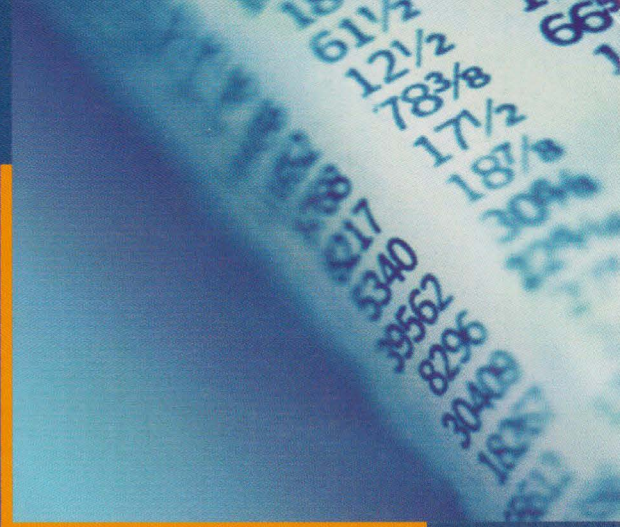




Rachunkowość w procesie tworzenia wartości przedsiębiorstwa

Redakcja naukowa

IRENA SOBAŃSKA i TOMASZ WNUK-PEL



WYDAWNICTWO UNIwersytetu ŁÓDZKIEGO • ŁÓDŹ 2009

Rozdział 18

*Halina Waniak-Michalak**

OCENA SYTUACJI FINANSOWEJ ORGANIZACJI NIE DZIAŁAJĄCYCH DLA ZYSKU NA PODSTAWIE SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH, NA POTRZEBY POZYSKIWANIA ZEWNĘTRZNEGO FINANSOWANIA

1. Wstęp

Unia Europejska oferuje wiele możliwości dofinansowania zarówno projektów inwestycyjnych jednostek gospodarczych ukierunkowanych na poprawę ich konkurencyjności, jak i projektów wpływających na poprawę życia mieszkańców UE, czyli projektów społecznych. Oba typy projektów mogą być realizowane przez każdą organizację, bez względu na jej formę organizacyjno-prawną. Jednakże są konkursy, które wymagają udziału w projekcie instytucji rządowych lub organizacji, które mają doświadczenie i kompetencje dla realizacji danego rodzaju projektu (np. opieka nad osobami niepełnosprawnymi). Organizacje rządowe i pozarządowe, biorąc udział w takich projektach, oprócz dofinansowania, mogą korzystać z nawiązania nowych kontaktów i współpracy z jednostkami gospodarczymi, a także z uczestnictwa w projekcie angażującym wiele podmiotów.

Niestety, nadal niewiele podmiotów gospodarczych podejmuje inicjatywy angażujące organizacje *not-for-profit*. Duża liczba inicjatyw społecznych, dofinansowywanych przez UE, odbywa się bez aktywnego udziału organizacji samorządowych (np. gmin) i organizacji pozarządowych. Przyczyną tej sytuacji może być obawa podmiotów gospodarczych przed biurokracją i trudnościami związanymi z uzyskaniem niezbędnych danych finansowych w określonym czasie oraz innymi problemami, jakie mogą wynikać ze współpracy z urzędnikami.

Aktywność na tym polu wykazują częściej korporacje duże firmy niż małe lokalne czy regionalne przedsiębiorstwa. Natomiast badania prowadzone wśród krakowskich organizacji pozarządowych przez Miejski Ośrodek Wspierania

* Dr. Katedra Rachunkowości, Wydział Zarządzania, Uniwersytet Łódzki, adiunkt.

Inicjatyw Społecznych w 2004 r. ujawniły, że organizacje pozarządowe bardzo potrzebują wsparcia finansowego (*Potrzeby...*, 2004, s. 3–4). Prawie 1/3 organizacji (30,3%) wskazała, iż brak środków finansowych stanowi największą przeszkodę w ich rozwoju. Istotnymi przyczynami problemów są również:

- braki lokalowe, braki w wyposażeniu (komputery, sprzęt itd.),
- trudności w sprostaniu obowiązkom formalnym,
- brak odpowiedniej liczby pracowników/wolontariuszy, trudności w pozyskiwaniu partnerów do realizacji wspólnych projektów oraz niewystarczająca promocja organizacji.

Realizacja projektów, zwłaszcza dofinansowywanych z dotacji Unii Europejskiej, wymaga właściwie zaprojektowanego systemu rachunkowości dostosowanego do potrzeb informacyjnych realizowanych projektów oraz wysokiej jakości sprawozdań finansowych prezentujących sytuację finansową jednostki. Niespełnienie tych warunków uniemożliwia w większości przypadków pozyskanie dofinansowania (dotacji) ani indywidualnie, ani w konsorcjum, ze względu na konieczność przedstawienia we wniosku analizy sytuacji finansowej podmiotu (podmiotów) ubiegających się o dotację i analizy atrakcyjności projektu. Ponieważ projekty realizowane przez lub przy udziale organizacji pozarządowych nie są ukierunkowane na zysk, trudności w ocenie tych projektów są większe, niż w przypadku innych. Brak bądź trudny dostęp do specjalistów, wykwalifikowanych pracowników, którzy mogliby podjąć się przygotowania wniosku o dofinansowanie, powoduje odkładanie projektów w czasie i niewykorzystywanie środków unijnych w dostatecznym stopniu. Celem artykułu jest przybliżenie problemów związanych z oceną sytuacji finansowej organizacji *not-for-profit* na podstawie informacji prezentowanych w sprawozdaniach finansowych i oceną przykładowych projektów przez nie realizowanych, a także wskazanie jakości udostępnianych danych finansowych oraz specyfiki rachunkowości tych organizacji. Każda organizacja, bez względu na cel swojej działalności, musi zapewnić swoim interesariuszom, dawcom kapitału możliwość oceny jej dokonań, sytuacji finansowej oraz wartości dla nich kreowanej (Jabłoński, Jabłoński, 2007). Oszacowanie tej wartości, czyli skuteczności w dążeniu do realizacji celów organizacji, daje możliwość także jednostce nie działającej dla zysku możliwość pozyskania funduszy na działalność statutową i rozwój działalności.

2. Charakterystyka organizacji rządowych i pozarządowych

Zgodnie z *Ustawą z dnia 24 kwietnia 2003 r.*..., art. 3, ust. 2, organizacje pozarządowe to jednostki nienależące do sektora finansów publicznych, i nie działające w celu osiągnięcia zysku, osoby prawne lub jednostki nieposiadające osobowości prawnej, utworzone na podstawie przepisów ustawy, w tym funda-

cje i stowarzyszenia, z wyjątkiem niektórych jednostek wymienionych w art. 3, ust. 4. Coraz bardziej popularna dla określenia organizacji pozarządowych staje się nazwa pochodząca z języka angielskiego – „ngo” (*non-governmental organization*). Nazwa ta jest używana przez Organizację Narodów Zjednoczonych oraz inne instytucje międzynarodowe (N o w a k, 2000).

Status organizacji pożytku publicznego mogą uzyskać:

- stowarzyszenia,
- fundacje,
- organizacje dobroczynności i opieki społecznej,
- przedstawicielstwa przedsiębiorców zagranicznych.
- Działalność pożytku publicznego może być prowadzona także przez (art.

3, ust. 3):

- osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku państwa do kościołów i związków wyznaniowych,

- stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego

Do organizacji pozarządowych nie zalicza się:

- partii politycznych,
- związków zawodowych i organizacji pracodawców,
- samorządów zawodowych,
- fundacji, których jedynym fundatorem jest Skarb Państwa lub jednostka

samorządu terytorialnego,

- fundacji utworzonych przez partie polityczne,
- klubów sportowych będących spółkami.

Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie z 2003 r. określiła organizacje pozarządowe, prowadzące działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych, jako organizacje pożytku publicznego. Nie każda organizacja niedziałająca dla zysku znajdująca się na powyższej liście będzie miała status organizacji pożytku publicznego. O taki status organizacja musi się ubiegać spełniając warunki określone w ustawie. Uzyskaniem statusu organizacji pożytku publicznego niesie za sobą korzyści finansowe (1% podatku), ale i również obowiązki i ograniczenia. Jednym z wymogów jest rozdzielenie działalności statutowej odpłatnej i nieodpłatnej, ograniczenie prowadzenia działalności gospodarczej, obowiązek sporządzania sprawozdań merytorycznych i finansowych. Natomiast prowadzenie działalności statutowej nieodpłatnej i odpłatnej wymaga wyodrębnienia tych form działalności w planie kont w stopniu umożliwiającym określenie przychodów, kosztów i wyników na działalności statutowej odpłatnej i na działalności statutowej nieodpłatnej.

Obok sprawozdania merytorycznego, organizacje pozarządowe muszą przedstawiać sprawozdanie finansowe z prowadzonej działalności, które obejmuje: rachunek zysków i strat, bilans oraz informację dodatkową. Niektóre jed-

nostki, które spełniają warunki określone w art. 64, pkt 4 ustawy o rachunkowości, muszą poddawać swoje sprawozdanie finansowe badaniu przez biegłego rewidenta. Natomiast sprawozdanie finansowe jednostki podlegające corocznemu badaniu przez biegłego rewidenta obejmuje także zestawienie zmian w kapitale (funduszu) własnym oraz rachunek przepływów pieniężnych. Jeżeli organizacja ngo prowadzi działalność gospodarczą spełniającą co najmniej dwa spośród trzech wymienionych w art. 64, ust. 1, pkt 4 ustawy o rachunkowości warunków, spoczywa na niej obowiązek ogłaszania sprawozdania finansowego w „Monitorze Polskim B” oraz zastosowaniae mają przepisowy § 2, ust. 1, pkt 1 *Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 3 października 2001...* Pozostałe organizacje publikują swoje sprawozdania na oficjalnych stronach internetowych Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej w części tematycznej *Organizacje pozarządowe*. Ponadto, nawet jeżeli jednostka nie prowadzi działalności gospodarczej, a spełnia wszystkie poniższe warunki:

- realizuje zadania publiczne, zlecone jako powierzone do wykonania lub do wspierania zadania publicznego,
- otrzymała w danym roku budżetowym łączną kwotę na realizację zleconych zadań publicznych w kwocie co najmniej 50 tys. zł,
- przychody organizacji w roku obrotowym osiągnęły co najmniej 3 mln zł,
- musi poddawać swoje sprawozdanie finansowe badaniu przez biegłego rewidenta, zgodnie z *Rozporządzeniem Ministra Finansów z dnia 23 grudnia 2004...* w sprawie obowiązku badania sprawozdań finansowych organizacji pożytku publicznego.

Korzyści finansowe dla organizacji pozarządowej ograniczają się głównie do zwolnień podatkowych z:

- podatku dochodowego od osób prawnych,
- podatku od nieruchomości,
- podatku od czynności cywilnoprawnych,
- opłat skarbowych,
- opłat sądowych;

Definicja organizacji nieprowadzących działalności dla osiągnięcia zysku jest szersza, niż organizacji pozarządowych. Zgodnie z *Rozporządzeniem Ministra Finansów z dnia 15 listopada 2001...*, do jednostek, które nie prowadzą działalności gospodarczej zalicza się:

- stowarzyszenia,
- związki zawodowe,
- organizacje pracodawców,
- izby gospodarcze,
- fundacje,
- organizacje dobroczynności i opieki społecznej,

- przedstawicielstwa przedsiębiorców zagranicznych.

Specyfika działalności organizacji rządowych, pozarządowych oraz innych organizacji *not-for-profit* polega na określeniu innego celu działalności niż zysk. Taka organizacja może mieć wiele celów niefinansowych, ale też może mieć jeden cel, którego zrealizowanie jest jednoznaczne z zakończeniem działalności (np. niektóre fundacje). Jednakże nieuznawanie zysku jako celu działalności nie eliminuje możliwości i chęci jego osiągnięcia. Podejście do aspektów finansowych jednostki jest często uzależnione od postawy zarządzających organizacją, regulacji prawnych oraz rodzaju zysku, co może wpłynąć na powstanie obciążeń podatkowych.

Działalność organizacji *not-for-profit* często jest ukierunkowana na zadania społecznie użyteczne i wykonywana jest przez wolontariuszy, czyli osoby nie pobierające wynagrodzenia za wykonywaną pracę.

3. Regulacje prawne sprawozdawczości finansowej sektora organizacji pozarządowych i sektora publicznego

Konieczność współpracy sektora publicznego z sektorem prywatnym oraz organizacjami pozarządowymi wymusiła dostosowanie rachunkowości sektora publicznego do rachunkowości podmiotów z innych sektorów. Prace nad tworzeniem standardów dla sektora publicznego rozpoczęła Międzynarodowa Federacja Księgowych (International Federation of Accountants – IFAC) w 1996 r. przy współpracy z Komitetem Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (International Accounting Standard Committee) (Winiańska, 2007, s. 34). Pierwsze standardy zostały wydane w 2000 r. i do 2008 r. zostało opracowanych 20 standardów dla sektora publicznego. Zastosowanie Międzynarodowych Standardów Rachunkowości Sektora Publicznego (MSRSP) przez instytucje publiczne jest trudne ze względu na fakt preferowania przez te instytucje zasady kasowej nad memoriałową. Zastosowanie zasady kasowej wynika z *Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 26 lipca 2006...* i pozwala na ustalenie nadwyżki, bądź niedoboru budżetowego. Jednakże pomimo obowiązku kasowej ewidencji realizacji budżetu, stan majątku, przychody, koszty, fundusze i wynik finansowy rejestrowane są zgodnie z zasadą memoriałową.

Od roku 2002 jednostki samorządu terytorialnego zobligowane są do sporządzania skonsolidowanych sprawozdań budżetowych. Skonsolidowany bilans powinien być sporządzony przez wszystkie jednostki i obejmować ma wszystkie jednostki podległe i podporządkowane jednostki samorządu terytorialnego (także organizacje prawa handlowego oraz fundacje utworzone przez lub z przewagą kapitału jednostki samorządu terytorialnego) (więcej w: Ignatowski, 2007).

Konieczność zarówno zapewniania większej przejrzystości informacji finansowej jednostek publicznych, jak i tendencje ujednolicania zasad rachunkowości w sektorze prywatnym i publicznym, prowadzą do zmiany zasady kasowej na zasadę memoriałową w jednostkach budżetowych. Proces przejmowania zasad księgowości, metod i technik zarządzania stosowanych w organizacjach gospodarczych został zapoczątkowany w latach osiemdziesiątych przez ruch określany jako „Nowe Zarządzanie Publiczne”. Oprócz przejścia z zasady kasowej na memoriałową w jednostkach sektora publicznego „Nowe Zarządzanie Publiczne” wymaga wdrożenia innowacyjnych metod pomiaru dokonań opracowanych w rachunkowości zarządczej (Michalak, 2006, s. 57). Przejście na system MSRSP, zgodny z metodą memoriałową, może jednak okazać się trudne i wymagać zmian w organizacjach budżetowych, do których nie są one przygotowane.

Wdrożenie MSRSP w jednostkach publicznych, co w dużej mierze wiąże się z przyjęciem zasady memoriałowej, może wymagać szkoleń i zmiany sposobu myślenia pracowników tych instytucji, właściwego podejścia do zmian w systemie rachunkowości, do zmian procedur, formatu sprawozdań finansowych, codziennej praktyki. Brak właściwego przyjęcia, zrozumienia, zaakceptowania nowych zasad rachunkowości przez księgowych, menadżerów, spowoduje, że zasady te nie będą, mimo ich wdrożenia, właściwie stosowane i nie przyniosą spodziewanych efektów.

Podstawowym aktem prawnym regulującym prowadzenie rachunkowości organizacji pozarządowych jest ustawa o rachunkowości z dnia 29 września 1994 r. Dodatkowo, działalność organizacji pozarządowych prowadzących jedynie działalność statutową, reguluje *Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 15 listopada 2001...* w sprawie szczególnych zasad rachunkowości dla niektórych jednostek niebędących spółkami handlowymi, nieprowadzących działalności gospodarczej”. W rozporządzeniu można znaleźć wskazania do uproszczeń zasad ogólnych sporządzania sprawozdań finansowych przez organizacje pozarządowe. Obok przedstawienia uproszczonego wzoru sprawozdania finansowego przeznaczonego dla jednostek nieprowadzących działalności gospodarczej, minister finansów podkreśla konieczność sporządzania rocznego sprawozdania finansowego na dzień kończący rok obrotowy oraz na każdy inny dzień bilansowy w oparciu o zapisy ksiąg rachunkowych.

4. Sytuacja finansowa jednostek pozarządowych i źródła finansowania

Badania prowadzone w 2008 r. przez Stowarzyszenie Klon/Jawor ujawniły, że jednym z największych problemów organizacji pozarządowych (61% ankietowanych) jest zła sytuacja finansowa i trudności w pozyskiwaniu zewnętrznego

dofinansowania (Gumkowska, Herbst, 2008, s. 10). Dla większości organizacji ngo formalności związane z ubieganiem się o zewnętrzne fundusze są zbyt skomplikowane. Organizacje pozarządowe w największym stopniu finansują swoją działalność ze składek członkowskich (56,8%) lub dotacji samorządowych (50,2%). Ponad połowa ankietowanych organizacji deklaruje chęć ubiegania się o fundusze unijne, ale 90% z nich do 2008 r. nie skorzystało z dotacji unijnej. Zdecydowana większość (75%) nie posiada żadnych oszczędności, a przeciętne przychody są raczej niskie. W 2007 r. połowa organizacji uzyskiwała nie więcej niż 18 000 zł rocznego przychodu, ale 10% organizacji pozarządowych rejestrowało więcej niż 500 000 zł rocznie.

Istotne dla specyfiki organizacji jest także główne źródło pozyskiwania środków finansowych. Organizacje pozarządowe w zakresie pozyskiwania dofinansowania można podzielić na cztery grupy. Pierwsza grupa tych organizacji finansuje się głównie z darowizn osób prywatnych i instytucji oraz z odpisu 1% podatku dochodowego (17,8%) (Gumkowska, Herbst, 2008, s. 15). Druga grupa organizacji ngo finansuje swoją działalność w dużej części ze środków publicznych (37% stowarzyszeń i fundacji). W trzeciej grupie znajdują się organizacje, w większości stowarzyszenia, których przychody statutowe stanowią głównie składki członkowskie (16%). Czwarta grupa obejmuje organizacje prowadzące działalność statutową odpłatną lub działalność gospodarczą (5%).

Pomimo że możliwości dofinansowania zewnętrznego przez organizacje ngo są niskie, lista planowanych projektów inwestycyjnych jest długa. W badaniu prowadzonym przez Stowarzyszenie Klon/Jawor w 2008 r. ankietowani wskazywali na następujące projekty wymagające dofinansowania (Gumkowska, Herbst, 2008, s. 28–29):

- zakup środków trwałych, takich jak: sprzęt biurowy, komputery (30%), sprzęt związany z obszarem działań organizacji (45%),
- remont lub powiększenie lokalu (26%),
- oprogramowanie komputerowe (12,9%),
- szkolenia dla pracowników lub wolontariuszy (27,7%),
- zwiększenie zatrudnienia (16,6%),
- poszerzenie serwisu świadczonych usług (23,5%),
- usprawnienie funkcjonowania organizacji poprzez zatrudnienie specjalistów z zakresu prawa, zarządzania, księgowości lub finansów (20%),
- rozpoczęcie działalności gospodarczej lub inwestycja w już prowadzoną (8,3%),
- zaś „inwestycję w lokaty, obligacje lub akcje” (3,6%).

Niedoskonałość prezentowanych sprawozdań finansowych i trudności w ocenie sytuacji finansowej organizacji pozarządowych powodują, że uzyskanie kredytu bankowego jest prawie niemożliwe. Ponadto zarządzanie środkami obrotowymi (natychmiastowe wydawanie otrzymywanych środków pieniężnych, brak inwe-

stycji i długoterminowych analiz) oraz podejście do budżetowania tych organizacji są przyczynami, dla których organizacje ngo mają niższy status jako kredytobiorcy dla banku niż mikroprzedsiębiorstwa (Bolgert, 2003, s. 11). Bez względu na roczne przychody uzyskiwane przez organizację rządową, kompetencje i liczbę zatrudnianych pracowników, organizacja niedziałająca dla zysku ma niewielkie szanse na pozyskanie komercyjnego finansowania. Alternatywą albo nawet jedynym rozwiązaniem tej sytuacji są fundusze unijne.

Z szansę, jaką była możliwość zrealizowania wielu planów inwestycyjnych z pomocą środków unijnych, w 2004 r. planowało wykorzystać 70% organizacji ngo. W miarę upływu czasu, odsetek organizacji pozarządowych zainteresowanych tym źródłem finansowania malał. W 2008 r. wynosił on już tylko 54%. W ciągu tych czterech lat tylko 20% organizacji pozarządowych aplikowało o środki pomocowe z UE, z czego jedynie (albo aż) 11,8% uzyskało dofinansowanie (Gumkowska, Herbst, 20008, s. 20–21). Problemem stającym na drodze ubiegania się organizacji pozarządowych o dotacje UE jest m. in. konieczność finansowania części projektu do momentu wpływu ostatecznej transzy dotacji ze środków własnych. Tym samym chęć i pomysł na realizację projektu finansowanego z środków UE nie są wystarczającymi warunkami otrzymania takiego dofinansowania. Reasumując, organizacja ngo, aby zwiększyć swoje przychody, poprawić płynność finansową, poszerzyć zakres działania, musi osiągnąć poziom aktywności pozwalający na osiągnięcie wyników finansowych umożliwiających ubieganie się o inne źródła finansowania niż darowizny i składki członkowskie.

5. Jakość sprawozdań finansowych a ocena sytuacji finansowej organizacji pozarządowej

Ocena sytuacji finansowej jednostek zaliczanych do sektora ngo jest konieczna dla oszacowania wartości kreowanej przez tego typu organizacje dla sponsorów, donatorów i innych podmiotów zainteresowanych wynikami ich działalności. Wartość dla interesariuszy jest tworzona poprzez realizację celów jednostki, czyli skuteczność w wykorzystaniu jej zasobów finansowych i niefinansowych oraz efekty społeczne. W tworzeniu wartości dla interesariuszy organizacji ngo oprócz takich mierników, jak poziom zadłużenia, kapitał pracujący, przepływy pieniężne duże znaczenie mają także mierniki niefinansowe, jak reputacja, marka i społeczne efekty działalności (Jabłoński, Jabłoński, 2007).

Ubieganie się o dofinansowania wymaga od organizacji przedstawienia przede wszystkim dowodów na stabilną sytuację finansową umożliwiającą zrealizowanie postanowień umowy o dofinansowanie. Brak danych niezbędnych do

przeprowadzenia analizy finansowej, bądź wątpliwości związane z rzetelnością prowadzonych zapisów księgowych mogą być istotną przeszkodą w uzyskaniu takiego dofinansowania, bez względu na jego źródło.

Z badań stowarzyszenia Klon/Jawor wynika natomiast, że znacząca grupa organizacji pozarządowych nie tylko nie publikuje raportów ze swojej działalności, ale także ich nie opracowuje. Jedynie 70% stowarzyszeń i fundacji regularnie sporządza sprawozdania roczne z działalności, 8% ankietowanych przyznało, że przygotowuje sprawozdania, jednak nie każdego roku, zaś 16% organizacji przyznało, że nigdy nie sporządza tego rodzaju dokumentów.

W badaniu organizacji pozarządowych w 2006 r. prowadzonym przez stowarzyszenie Klon/Jawor okazało się, że aż 17,6% organizacji nie prowadzi w ogóle księgowości. 30% ankietowanych organizacji pozarządowych deklaroowało, że księgowość prowadziła u nich osoba nieposiadająca formalnych uprawnień do prowadzenia ksiąg rachunkowych, np. będąca członkiem organizacji lub przedstawicielem jej władz (G u m k o w s k a, H e r b s t, 2006, s. 48).

Wielu ankietowanych przez Stowarzyszenie Klon/Jawor w 2008 r. stwierdziło, że opinia publiczna nie powinna mieć dostępu do informacji o źródłach finansowania działalności organizacji oraz do ich sprawozdań finansowych. Prawie 50% organizacji uznało, że są to dane wewnętrzne. Największy sprzeciw został wyrażony odnośnie do propozycji upubliczniania danych na temat wynagrodzeń w organizacjach pozarządowych (przeciwnych jest mu aż 70% organizacji), a także wyników audytów i ewaluacji oraz informacji o wynikach działalności gospodarczej organizacji (G u m k o w s k a, H e r b s t, 2008, s. 32).

Trudności w ocenie sytuacji finansowej jednostek niedziałających dla zysku potęguje cel działalności tych organizacji, czyli ukierunkowanie na realizację zadań społecznie użytecznych, a nie na osiąganie dodatniego wyniku finansowego. Tym samym zarządzanie finansami jest inne niż w podmiotach gospodarczych. Nawet jeżeli jednostka prowadzi działalność gospodarczą lub działalność statutową odpłatną, jej celem często nie jest uzyskanie jak najwyższego wyniku na sprzedaży, ale np. chęć pokrycia części ponoszonych kosztów lub realizacja zamierzonych celów charytatywnych, humanitarnych lub religijnych. Przykładem może być organizowanie obozów integracyjnych dla osób niepełnosprawnych i pełnosprawnych przez fundację działającą na rzecz pomocy niepełnosprawnym. Osoby pełnosprawne musiałyby w związku z tym pokryć część kosztów wyjazdu, ale z części opłat byłyby zwolnione (co miałyby pełnić rolę zachęty). Jednakże z drugiej strony, prowadzenie działalności gospodarczej wpływa na wzrost szans na pozyskanie zewnętrznych środków finansowych (więcej w: N o w a k, 2000).

Co ciekawe, niektóre banki preferują udzielenie darowizny nad udzieleniem kredytu organizacji pozarządowej. Wynika to nie tylko z trudności oceny sytuacji finansowej organizacji ngo na podstawie danych finansowych, jakie taka

jednostka może w banku przedstawić, bądź społecznej odpowiedzialności banków komercyjnych. Przede wszystkim powodem takiego podejścia jest także krótkookresowość tworzonych planów finansowych przez organizację pozarządową, niskie i niepewne przychody oraz duże ryzyko przedwczesnego zakończenia działalności. Ryzyko to przekłada się na ryzyko kredytowe i duże prawdopodobieństwo konieczności uznania należności z tytułu udzielonych kredytów organizacji pozarządowej jako za nieściągalne.

Działalność organizacji nienastawionych na zysk i organizacji gospodarczych różni się nie tylko celem, ale i warunkami jej prowadzenia, czynnikami kształtującymi jej opłacalność oraz wpływającymi na decyzję o jej kontynuacji. Do niedawna można było mówić o braku natężenia konkurencyjności wśród organizacji niedziałających dla zysku. W miarę rozwoju gospodarki rynkowej, wraz ze wzrostem rozwoju gospodarczego, powstawała coraz to większa liczba organizacji pozarządowych wspierających różnorodne inicjatywy filantropijne. Im więcej było potencjalnych darczyńców, tym więcej tworzonych było organizacji gotowych tą pomoc przyjąć. Obecnie można wskazać organizacje pozarządowe, które mają wypracowaną markę, dzięki której łatwiej jest im uzyskać środki finansowe pochodzące z dobrowolnych wpłat lub składek członkowskich. Jednym ze źródeł dochodów wymuszającym prowadzenie kampanii marketingowych (oczywiście w mniejszym zakresie niż podmioty gospodarcze) jest 1% podatku dochodowego, jaki każdy obywatel może przekazać wybranej przez siebie organizacji działalności pożytku publicznego.

Jednakże organizacje pozarządowe, otrzymując zewnętrzne środki finansowe (z wyjątkiem kredytów i pożyczek), nie zobowiązują się do zapewnienia określonej stopy zwrotu z zainwestowanego kapitału dawcom tego kapitału. W związku z tym, nie są przez nich kontrolowane, co z kolei utwierdza w przekonaniu zarządzających tymi organizacjami, że nie podlegają one żadnej kontroli. Z tej przyczyny Ustawa o działalności pożytku publicznego i wolontariacie wprowadziła obowiązek ustanowienia statutowego organu nadzoru i kontroli (w przypadku stowarzyszenia – komisja rewizyjna, a w przypadku fundacji – np. Rada Fundacji lub inny organ wyposażony w funkcje nadzorcze i kontrolne), niezależnego od organu zarządzającego organizacją. Samo ustanowienie organów nadzorczych nie zabezpiecza przed niewłaściwymi decyzjami, nieracjonalnym wydatkowaniem środków finansowych, ale daje podstawy do oczekiwań, że dane finansowe przedstawiane w sprawozdaniach finansowych będą zgodne z rzeczywistością, a środki finansowe będą wydatkowane zgodnie z przeznaczeniem.

Informacje prezentowane w sprawozdaniach finansowych sporządzanych przez organizacje budżetowe również nie pozwalają na ocenę sytuacji finansowej jednostki według metod analizy finansowej stosowanych dla organizacji działających dla zysku. Wątpliwości budzi pozycja „wynik finansowy netto”

w bilansie i rachunku zysków i strat. Brak zgodności wyniku finansowego netto z rachunku zysków i strat oraz z bilansu mogą powodować dodatkowe problemy w ocenie danych finansowych. Także poszczególne pozycje rachunku zysków i strat są ustalane w inny sposób niż w organizacjach gospodarczych, jak np. „zysk ze zbycia niefinansowych aktywów trwałych” oraz „pozostałe obowiązkowe zmniejszenia zysku (zmniejszenia straty) oraz nadwyżki środków obrotowych” (Zysnańska, 2008, s. 386–387).

Sprawozdania finansowe sporządzane przez organizacje niedziałające dla zysku nie przedstawiają wszystkich niezbędnych informacji do oceny sytuacji finansowej jednostki, jej perspektyw rozwojowych i zdolności do realizacji projektów inwestycyjnych. Bez względu na cel danego projektu, dawca kapitału oczekuje rezultatów, chociaż w przypadku organizacji niedziałającej dla zysku, nie musi być to rezultat finansowy, przynajmniej nie w kategoriach zysku ekonomicznego dla danej organizacji. W rzeczywistości wiele celów niefinansowych ma swoje powiązanie z finansami, np. naprawa drogi dojazdowej, oprócz poprawy życia ludności, może przynieść: wzrost liczby mieszkańców, spadek liczby wypadków, co jest związane ze spadkiem pewnych kosztów i wzrostem np. przychodów dla gminy z tytułu podatków od nieruchomości bądź udziału w podatku dochodowym. Organizacja nie działająca dla zysku musi pokazać, poprzez swoje sprawozdania finansowe i dane na temat wcześniej zrealizowanych projektów, że jest w stanie zapewnić pożądane wyniki podejmowanego projektu i że jest w stanie pokryć koszty jego finansowania. Uzyskanie dofinansowania, zwłaszcza z UE jest praktycznie niemożliwe bez sprawnej analizy danych, chęci pracowników takiej organizacji do współpracy z partnerami projektu, ujawnienia danych na temat polityki rachunkowości, która w niektórych informacjach dodatkowych organizacji ngo nie jest w dostatecznym stopniu wyjaśniona. Problemem, z jakim borykają się analitycy danych finansowych organizacji niedziałających dla zysku przy opracowywaniu wniosków o dotacje z UE, jest m. in. opieszałość urzędników organizacji budżetowych w udzielaniu informacji. Ponadto istnieje skłonność pracowników organizacji pozarządowych do ochrony (ukrywania?) danych finansowych przed wglądem osób z zewnątrz (w tym partnerów projektu, analityków).

6. Podsumowanie

Do oceny sytuacji finansowej organizacji niedziałającej dla zysku należy stosować inne metody ewaluacji lub też inaczej interpretować uzyskane wyniki z analizy wskaźnikowej niż w przypadku podmiotów gospodarczych. Zasady sporządzania sprawozdań finansowych różnią się nie tylko w podziale: organizacje gospodarcze i organizacje niedziałające dla zysku. Także w ramach tych

dwóch grup, w zależności od charakterystyki działalności, zasady ujmowania kosztów, przychodów oraz sporządzania sprawozdań finansowych mogą być inne (więcej w: Nowak, Koczuka-Sobieraj, 2003). Istotna jest nie tylko forma organizacyjno-prawna, ale i źródła finansowania (czy np. podstawowym źródłem finansowania są środki z budżetu państwa, z darowizn, ze składek członkowskich, z działalności odpłatnej statutowej czy też z działalności gospodarczej). Również fakt prowadzenia działalności gospodarczej nie powoduje, że taką organizację należy zaliczyć do podmiotów działających dla zysku. Organizacja pozarządowa może uzyskiwać zysk, ale ten zysk jest przeznaczany w całości na realizację celów statutowych, społecznie użytecznych.

Podstawowe różnice w wyglądzie, strukturze sprawozdań finansowych jednostek działających dla zysku i nie działających dla zysku dotyczą przychodów z działalności podstawowej. Dla wielu organizacji pozarządowych jednym z podstawowych źródeł finansowania są dotacje, które uznawane za przychody z działalności podstawowej będą powiększały wynik na działalności statutowej, czyli podstawowej, inaczej niż w jednostkach działających dla zysku. Ponadto dotacje są przychodem, który nie musi zależeć od aktywności organizacji w pozyskiwaniu źródeł finansowania i rozmiaru prowadzonej działalności. Może on wynikać z aktywności organizacji w obszarze pozyskiwania zewnętrznych źródeł finansowania, ale może też być efektem przeszłych działań, np. sukcesy w realizacji i wdrażaniu projektów inwestycyjnych w poprzednich latach (np. inwestycje gminne przyczyniające się do poprawy warunków życia mieszkańców i atrakcyjności gminy mogą wpłynąć na wzrost liczby mieszkańców i przyznawanych gminie dotacji z budżetu państwa dopiero w okresie kilku lub kilkunastu następnych lat).

Reasumując, podejmując się analizy finansowej organizacji nie działającej dla zysku, należy mieć na uwadze wiele czynników, począwszy od uwarunkowań prawnych, zasad sporządzania sprawozdań finansowych, skończywszy na cechach charakterystycznych działalności prowadzonej przez daną organizację. Biorąc pod uwagę cel działalności takiej organizacji, aspektami podlegającymi ocenie będą: zdolność do regulacji zobowiązań oraz skuteczność w realizacji celów działalności w przeszłości. Nie wszystkie wskaźniki finansowe wykorzystywane w analizie finansowej organizacji gospodarczych będą mogły być zastosowane przy ocenie sytuacji finansowej organizacji nie działających dla zysku. Wskaźniki rentowności, ze względu na niskie poziomy zysku w jednostkach budżetowych oraz organizacjach ngo mają niewielką przydatność w analizie finansowej tych jednostek. Wskaźniki obrotowości zapasów i należności z powodu braku lub niskiej wartości zapasów oraz należności handlowych także nie mogą być wykorzystywane w ocenie sytuacji finansowej tych organizacji. Natomiast wskaźniki zadłużenia lub płynności dynamicznej, z uwzględnieniem specyficznej struktury zadłużenia oraz zasad sporządzania rachunku z przepływów pieniężnych, mogą być uwzględnione w analizie finansowej organizacji

nie- działających dla zysku. Ponadto, dla jednostek budżetowych pod uwagę powinny być brane takie kryteria, jak: wykonanie planu finansowego dochodów i wydatków oraz poziom wydatków inwestycyjnych. Część wskaźników finansowych powinna być zastąpiona wskaźnikami niefinansowymi, ze względu na inny niż zysk cel działalności tych organizacji. Ocena działalności tych organizacji nie powinna ograniczać się ani koncentrować na ocenie sytuacji finansowej. Ważna jest aktywność tych jednostek w realizacji założonych celów mierzonych za pomocą mierników, takich jak np.: udziału kosztów remontów dróg w kosztach ogółem, kosztów wypadków drogowych, udziału wydatków na pomoc określonej grupie beneficjentów w przychodach lub wydatków ogółem oraz miernikowi niefinansowemu, np. liczby wypadków, procentu zabiegów w szpitalach wykonanych bez oczekiwania, czy udziału liczby studentów kończących studia w terminie w liczbie studentów ogółem.

Literatura

- Potrzeby krakowskich organizacji pozarządowych – raport z badań* (2004), Miejski Ośrodek Wspierania Inicjatyw Społecznych, Kraków.
- B o l g e r t N. (2003), *Współpraca organizacji pozarządowej z bankiem*, Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego, Warszawa.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 26 lipca 2006 r w sprawie szczegółowych zasad rachunkowości oraz planów kont dla budżetu państwa, budżetów jednostek samorządu terytorialnego oraz niektórych jednostek sektora finansów publicznych, DzU, nr 142, poz. 1020.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z 15 listopada 2001 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości dla niektórych jednostek niebędących spółkami handlowymi, nieprowadzących działalności gospodarczej, DzU, nr 137, poz. 1539 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, DzU, nr 96, poz. 873; ost. zm. DzU, 2006, nr 94, poz. 651.
- Ustawa o Rachunkowości, DzU, 2002, nr 76, poz. 694; ost. zm. DzU, 2006, nr 208, poz. 1540.
- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 3 października 2001 r. w sprawie wysokości opłat za ogłaszanie obwieszczeń i ogłoszeń w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski B”, DzU, nr 114, poz. 1216.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 23 grudnia 2004 w sprawie obowiązku badania sprawozdań finansowych organizacji pożytku publicznego, DzU, nr 286, poz. 2852
- Gumkowska M., Herbst J. (2008), *Najważniejsze pytania– podstawowe fakty. Polski sektor pozarządowy 2008*, Stowarzyszenie Klon/Jawor.
- Gumkowska M., Herbst J. (2006), *Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych. Raport z badania 2006*, Stowarzyszenie Klon/Jawor.
- Ignatowski R. (2007), *Bilans skonsolidowany jednostki samorządu terytorialnego*, Oddk.
- Jabłoński A., Jabłoński M. (2007), *Wybrane czynniki zarządzania wartością organizacji non profit*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu”, 1.
- Michalak J. (2000), *Metody i uwarunkowania pomiaru dokonania w rachunkowości zarządczej jednostek sektora publicznego*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, 90, 34, (Warszawa).
- Nowak W. A., Koczuba-Sobieraj M. (2003), *Cele sprawozdawczości finansowej organizacji nie dla zysku: perspektywa amerykańska*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, 71, 15, (Warszawa).

- Nowak W. A. (2000), *Modelowe struktury sprawozdań finansowych ogólnego przeznaczenia podmiotów sektora finansów publicznych*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, LVI, (Warszawa).
- Winiarska K., Kaczurak-Kozak M. (2007), *Rachunkowość budżetowa*, Wolters Kluwer Polska–Oficyna, Kraków.
- Winiarska K. (2007), *Specyfika rachunkowości organizacji pozarządowych*, „Rachunkowość Stowarzyszeń, Fundacji, Organizacji non-profit”, **004**.
- Zysnarska A. (2008), *Wartość informacyjna sprawozdania o wynikach w polskim sektorze budżetowym*, [w:] *Informacyjna funkcja rachunkowości w gospodarce współczesnej*, A. Dyhdalewicz, G. Klamecka-Roszkowska, J. Sikorski (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.

Wydawnictwo UŁ zaprasza www.wydawnictwo.uni.lodz.pl

ISBN 978-83-7525-263-7